

Arūnas Poviliūnas

Viešojo sociologija Lietuvoje: *pro et contra* *

Santrauka. *Sociologijos dvidešimtmetis nepriklausomybę atkūrusioje Lietuvoje buvo intensyvus: sparčiai plėtojosi ne tik sociologijos akademinis laukas, kartu formavosi sociologų profesinės tapatybės ir įvairėjo sociologų profesinės veiklos laukas. Straipsnyje, remiantis viešosios sociologijos projekto kritiniu vertinimu, P. Bourdieu lauko teorija ir vieno sociologų inicijuoto projekto, skirto socialiniams antreprenieriams, analize, svarstomi sociologijos lauko ribų pokyčiai ir analizuojamos sociologijos lauko pokyčių generuojamų sociologinių habitus transformacijos. Kartu aptariamas sociologijos profesinės veiklos lauko tyrimo projektas.*

Pagrindiniai žodžiai: *viešojo sociologija, P. Bourdieu lauko teorija, sociologijos lauko struktūra, sociologijos lauko evoliucija, Lietuvos sociologija.*

Keywords: *public sociology, field theory of P. Bourdieu, structure of sociological field, evolution of sociological field, Lithuanian sociology.*

1. Įvadas

Sociologijos dvidešimtmetis nepriklausomybę atkūrusioje Lietuvoje buvo intensyvus: sparčiai plėtojosi ne tik sociologijos akademinis laukas, kartu formavosi sociologų profesinės tapatybės ir įvairėjo sociologų profesinės veiklos laukas. Straipsnio pavadinimas „Viešojo sociologija Lietuvoje: *pro et*

contra“ paliktas kaip pretekstas. Nesu viešosios sociologijos šalininkas, kita vertus, ar nėra taip, kad tam tikrą pasirinkimą būni pasirinkęs iki paties pasirinkimo, antraip kiltų klausimas, kuo remdamasis renkiesi. Vargu ar sveikas protas gali būti arbitras, svarstant ir renkantis įvairias sociologijos alternatyvas?

* Straipsnis yra parengtas pranešimo, skaityto 2009 metais spalio 28 dieną Vilniaus universitete įvykusioje I Nacionalinėje sociologų draugijos konferencijoje, pagrindu. Straipsnyje, remiantis kritine viešosios sociologijos projekto analize, P. Bourdieu lauko teorija ir vieno sociologų inicijuoto projekto istorija, kuriam teko vadovauti ir kuris buvo skirtas socialinių antreprenierių kaimo bendruomenėms rengimui, patirtimi, svarstomos sociologijos lauko ribų pokyčiai ir sociologijos lauko pokyčių generuojamų sociologinių *habitus* transformacijos. Straipsnyje, pasitelkus akademinę įtampą tarp viešosios sociologijos ir sociologijos bei P. Bourdieu lauko teorijos sampratą, apžvelgiamas sociologijos laukas bei įvardijamas kelios to lauko transformacijos. Kartu aptariamas sociologijos profesinės veiklos lauko tyrimo projektas.

Produktyvesniu pasirinkimų analizės keliu laikyčiau *post factum* atliekamą atpažinto pasirinkimo anamnezę. Tačiau, pasirinkus anamnezės kelią, lieka abejonė, ar toks refleksyvus aiškinimasis ir gilinimasis nėra paslėpta apraiška nepastebimai pažiūras užvaldžiusio hegelizmo, apie kurį K. Popperis yra pasakęs, „jei tapai hegelininku, tai visada ir būsi hegelininku“ (Popper 1998; 435). Bet apie tai kiek vėliau.

Ginčas dėl viešosios sociologijos gali būti interpretuojamas kaip bandymas apibrėžti sociologijos disciplinos ribas. Pats bandymas įdomus ir vertas diskusijos. Omenyje turiu ir Lietuvos sociologijos lauką, ir asmeninę patirtį integruojantis į sociologijos lauką.

2. Apie viešąją sociologiją

Viešosios sociologijos idėja 2004 metais galutinai suformulavo tuometinis Amerikos sociologų asociacijos prezidentas, Berklio universiteto sociologijos profesorius Michaelas Burawoy'us. Šiame straipsnyje, nesigilinant į viešosios sociologijos problematiką, trumpai aptariama viešosios sociologijos idėja. M. Burawoy'aus prezidentinį kreipimąsi, kuriame aptariamas viešosios sociologijos projektas, galima rasti *youtube* svetainėje (<http://www.youtube.com/watch?v=8NxvPKGtkUQ>). Ekspresyviai apžvelgęs viešosios sociologijos prielaidas, M. Burawoy'aus apibendrina: „Pasaulio, kitaip nei sociologijos būklė yra bloga. Kelerius metus ieškojau būdo, kaip sociologijos žinojimą galima gražinti pasauliui. Iki šiol tyrinėjęs, kaip pasaulis formuoja sociologiją, dabar svarstau, kaip sociologija galinti pakeisti pasaulį. Pasauliui reikia viešosios sociologijos, kuri gali gražinti pasauliui

ir žmonėms sociologinį žinojimą“. Ši kalba, kurioje buvo suformuluota 11 viešosios sociologijos tezių, buvo perspausdinta ir plačiai komentuota keliuose elitiniuose sociologijos žurnaluose: (*American Sociological Review*, February 2005; *American Sociologist*, Volume 38, 2007; *The British Journal of Sociology*, Volume 56 Issue 3 2005; *Critical Sociology*, Summer 2005; *Social Forces*, June 2004; *Social Problems*, February 2004). Visa nuolat atnaujinamą medžiagą apie viešąją sociologiją galima rasti asmeninėje M. Burawoy'aus interneto svetainėje, kurios adresas yra <http://burawoy.berkeley.edu/>.

Ginčą apie viešąją sociologiją paliksime nuošalyje. Daugiau dėmesio skirsime tik vienam kritikui, kuris, kovodamas, šiuo atveju šis žodis tinka, su viešąja sociologija, ėmėsi konkrečių veiksmų. Tai Pietų Karolinos universiteto sociologas Mathiew Deflemas. Netrukus po M. Burawoy'aus pareiškimo 2004 metais jis atidarė interneto svetainę www.savesociology.org, o į populiarią *youtube* svetainę įkėlė savo paskaitą „Viešosios sociologijos privatumas“, kurią šių metų balandžio mėnesį perskaitė Glasgow universitete (<http://www.youtube.com/watch?v=Gr3co0AClg8&feature=Playlist&p=25B41ACE7B15C1E9&index=0&playnext=1>). Vienas M. Deflemo argumentų nukreiptų prieš M. Burawoy'ų buvo tas, kad M. Burawoy'us siekia politizuoti sociologiją, verčia ją politinės kovos priemone, todėl laikytinas ne marksizmo sociologijoje atstovu, tai būtų visiškai normalu, bet sociologiniu marksistu, raginančiu įsitraukti į politines kovas. Mathiew Deflemo žodžiais tariant, „viešoji sociologija nėra nei vieša, nei sociologija. Viešoji sociologija netu-

ri ir negali turėti epistemologijos. Kalbėdami pati sau apie save, viešoji sociologija iš esmės neturi viešos auditorijos. Su viešąja sociologija negalima ginčytis. Tiesa, viešoji sociologija buvo sėkmingai išreklamuota ir įsitvirtino tarp sociologų, todėl ji turi savo vartotojus. Tai greitis socialinių mokslų maistas, socialinių mokslų mėsinis“ (Deflem 2005; 1).

Šis konfliktas dėl sociologų santykio su tyrinėjama socialine tikrove ir sociologo profesinės veiklos paskirties nėra nei pirmas, nei matyt, paskutinis. Jo ištakos siekia K. Marso teoriją, kurios kvintesencija buvo suformuluotą garsiosiose „Tezėse apie Fojebachą“, kurių populiariausia, vienuolika, skamba taip: „iki šiol filosofai tik įvairiais būdais aiškino pasaulį; tačiau tikslas yra jį pakeisti“. Antai, daugiau nei prieš pusę amžiaus tarp K. Mannheimo ir K. R. Popperio įvyko konfliktas, tiesiogiai palietęs sociologo profesinę tapatybę. K. R. Popperis į atviros visuomenės priešų sąrašą įrašė ir klasikinę žinojimo sociologiją, kurios pagrindinis atstovas tuo metu buvo K. Mannheimas (žiūr. Popper 1998; 425-435). K. Mannheimo žinojimo sociologija turėjo savo mesiją – tai žinojimo sociologiją kultivuojantis intelektualas, gebantis žinojimo sociologijos dėka įveikti įvairius prietarus, kitaip nukirpti jį su jo socialinę padėtimi saistančią virkštelę, ir, laisvai plevendamas, nesuinteresuotai pažinti socialinę tikrovę ir tobulinti, tarkim, būdamas žinojimo sociologiją išmanančiu politiku, demokratiškos institutus (žiūr. Mannheim 1955).

Atviros visuomenės ideologas K. R. Popperis buvo įsitikinęs, kad toks savęs laisvinimas refleksijos pagalba negali būti objektyviai įvertintas, ir griežtai kritikavo imanenti-

nį prietarų tyrinėjimą kaip būdą tais prietaisais nusikratyti. „Juk kaip mes galime žinoti, kad padarėme pažangą dėdami pastangas nusikratyti prietaisais?“ (Popper 1998; 430). Anot jo, mokslinis objektyvumas kyla iš *priešiška draugiško* daugelio mokslininkų bendradarbiavimo, o ne iš imanentinės refleksijos. Manychiau, kad M. Deflemas gindamas sociologijos viešumą nuo jo privatizavimo, kurį, jo nuomone, bando įgyvendinti M. Burawoy'aus inicijuotas viešosios sociologijos projektas, yra artimas K. R. Popperui.

Apibendrinant būtų galima pasakyti, kad sociologijoje esti įtampos ne tik tarp sociologijos, kaip socialinės fizikos, ir sociologijos, kaip be galo savo konstruktus reflektuojančios ir taip tiesos ieškančios disciplinos, bet ir tarp sociologijos, kaip klasikinės akademinės disciplinos, ir norų, remiantis socialiniu žinojimu tobulinti socialinę tikrovę. Galbūt ši įtampa gali padėti identifikuoti sociologijos lauko ribas?

3. Apie sociologijos lauką

Analizuodamas sociologijos lauko struktūrą ir pokyčius, kaip jau aišku iš sąvokos *laukas*, remsiuosi P. Bourdieu lauko teorija. Sociologijos lauko analizė yra vienas kertinių P. Bourdieu reflektyviosios sociologijos principų. Sociologijos lauko sociologinė analizė arba, kalbant Bourdieu terminais, sociologijos socioanalizė yra ne tik sociologinis tyrimas, bet ir skirtingus teorinius naratyvus generuojančių pozicijų, kurias išreiškia skirtingi *habitus*, erdvė. Apie ilgai laikytą stalčiuje, nes joje yra analizuojamas aktualus Prancūzijos akademinis laukas, knygą *Homo Academicus* P. Bourdieu yra pasakęs: „Homo

Academicus – knyga ypatinga tuo, kad greta įprastinio mokslinio objektyvavimo objektyvuojamas – psichoanalitinio gilinimosi prasme – ir objektyvuojantis subjektas“ (Bourdieu, Wacquant 2003; 91).

Tačiau daug rašęs apie socioanalizę, akademinį lauką ir intelektualų pasaulį, sureikšminęs sociologinį humanitarinių ir socialinių mokslų tyrimą bei sociologijos sociologiją, pačiam sociologijos laukui P. Bourdieu skyrė mažiau dėmesio. Bene įdomiausias bandymas sukurti metmenis sociologijos lauko analizei – tai kartu su Jamesu Colemanu organizuotos konferencijos medžiagą apibendrinančios knygos *Socialinė teorija kintančiai visuomenei* epilogas, kurį P. Bourdieu pavadino „Apie pasaulinės sociologijos lauko galimybę“ (žiūr. Bourdieu 1991). Aptardamas sociologijos lauko struktūrą ir jo pokyčius, daugiausiai remsiuosi šiuo straipsniu.

3.1. Sociologijos lauko struktūra

Kas, P. Bourdieu nuomone, yra būdinga sociologijos laukui? Kuo akademinės sociologijos laukas skiriasi nuo kitų akademinų disciplinų laukų? Kadangi sociologės ir sociologai kuria mokslinius socialinės tikrovės pavidalus, jie neišvengiamai konkuruoja su kitais simbolinės produkcijos gamintojais dėl socialinės tikrovės pavidalų ir jos suskirstymo (dėl to, ką graikai vadino *νόμος*) aiškinimo. Dėl konkurencijos su kitais simbolinės produkcijos gamintojais sociologams sunkiau išsikvoti savo autonomijos pripažinimą. P. Bourdieu žodžiais tariant, „sociologija – tai ezoterinis mokslas, tačiau turintis egzoterinius pavidalus“ (Bourdieu

1991, 376). Su sociologais dėl socialinės tikrovės interpretacijos, pasitelkę sveiką protą ar kasdienį socialinį žinojimą, konkuruoja ir politikai, ir eiliniai žmonės. Dėl to sociologijai sunkiau nei kitiems mokslams įtikinti savo pačios sukonstruotų socialinės tikrovės pavidalų pagrįstumu.

Sociologijoje labiau nei kitur varžosi du vienas kitam prieštaraujantys aiškinimai. Vienas yra grįstas politinio lauko logika, pagal kurią idėjų svarumą lemia jas propaguojančių grupių autoritetas, kitas – mokslinio lauko logika, kurios branduolį sudaro mokslinis tyrimas. Todėl sociologijos mokslo tiesoms labiau nei kitiems mokslams tenka varžytis į jos pačios mokslinę autonomiją besikėsinančiais *endoksiniais teiginiais*, t.y. tokiais teiginiais, kurie remiasi simboliniu autoritetu ir apeliuoja į daugumos sveiką protą. Endoksiniai teiginiai remiasi nuomone (*δόξα*) ir ją formuoja (žr.: Bourdieu 1991; 376).

Apibūdindamas į sociologijos lauką įsiskverbusius politinio lauko logikos fragmentus, P. Bourdieu išskiria tris sociologijos heteronomiškumo formas (žiūr. Bourdieu 1991; 377). Kartais sociologijoje socialinės problemos tiesiogiai paverčiamos sociologinėmis, kitaip tariant, į mokslinį diskursą jos atkeliauja tiesiogiai iš kasdieniame diskurse įsitvirtinusių sąvokų ir antinomijų. Tarkim, moksliskai nepagrįstas paplitęs teiginys, kad pašalpos gadina žmones, tapo ne tik socialinės politikos formavimo prielaida, bet ir akademinio faktu, kuriuo manipuluojama liberaliai tradicijai priklausančiuose akademinuose tekstuose. Antra, kartais yra linkstama mokslines klasifikacijas keisti socialinėmis hierarchijomis. Antai kaimo sociologijos

statusas yra žemesnis vien dėl to, kad jos tyrinėjamas objektas nėra toks prakilnus, kaip, tarkim, mada, miestas, kinas, tapatumas, kūnas. Trečia, socialinių pozicijų sociologijos lauke hierarchija kartais daro įtaką intelektualinei hierarchijai. Toliau plėtojant pavyzdį apie kaimo sociologiją, sakytume, kad Oksfordo universiteto kaimo sociologija vien dėl to, kad ji plėtojama Oksfordo universitete, yra geresnė nei, pavyzdžiui, Šiaulių universiteto kaimo sociologija.

Be to, kartu su L. Wacquant'u parašytoje knygoje „Įvadas į refleksyviąją sociologiją“, aptardamas savo atliktą Prancūzijos akademinio lauko tyrimą, kuris buvo apibendrintas knygoje „Homo Academicus“, P. Bourdieu spėja, kad bet kuriame akademiniam lauke (JAV, Japonijos, Brazilijos ir pan.) galima aptikti tas pačias pagrindines priešpriešas tarp akademinio kapitalo, kuris yra susijęs su akademinio lauko reprodukcijos priemonių valdymu, ir intelektualinio kapitalo, kuris susijęs su moksline reputacija (žiūr. Bourdieu, Wacquant 2003; 105-106).

3.2. Sociologijos lauko evoliucija

Sociologijos lauko evoliucijoje P. Bourdieu išskyrė du etapus. Pirmą etapą galėtų išreikšti sociologijos, kaip profesijos prakilnią šio žodžio prasme susiformavimas. P. Bourdieu nuomone, JAV tarpukario laikotarpiu sociologija tampa savarankišku akademinio lauku, kurį vienija bendra sociologijos mokslo vizija, susiformuoja ir hierarchiškai organizuota akademinė korporacija, kurią vainikavo didžiųjų sociologų Panteonas. Jie ne tik užėmė kertines sociologijos lauko po-

zicijas, įsitvirtino universitetuose, profesinėse asociacijose, akademinuose žurnaluose, sugebėjo gauti didelių užsakymų, bet ir kontroliavo sociologijos profesijos prakilnią šio žodžio prasme kanoną bei ortodoksiją (žiūr. Bourdieu 1991; 377-379).

P. Bourdieu nuomone, T. Parsonsas savo straipsnyje apie profesijas, kuris buvo paskelbtas 1968 metais MacMillano leidyklos išleistoje Tarptautinėje socialinių mokslų enciklopedijoje, perteikė savo lūkesčius sociologijos profesijos požiūriu ir netiesiogiai apibendrina elitinės sociologų profesijos sampratą. Profesionalų išskirtiniai bruožai yra jų išsilavinimas ir ekspertiniu išmanymu grįstas autoritetas, profesijų atstovai yra nepriklausomi nuo valdžios ir biurokratijos, o jų veiklą kreipia bendras labas. Tačiau septintame dešimtmetyje situacija ėmė keistis. Pirmiausiai prasidėjo nevaldomi morfologiniai sociologijos lauko pokyčiai. Sociologijos laukas neišmatuojamai išsiplėtė. Amerikos sociologų asociacijos narių skaičius išaugo nuo 2400 narių 1950 metais iki 15500 narių 1978 metais, tuo pačiu laikotarpiu Prancūzijoje sociologų skaičius augo nuo 200 iki beveik 2000. Kadangi JAV dalyvavimas konferencijose ir publikacijos buvo svarbus profesinės veiklos dalis sociologijai skirtų žurnalų skaičius išaugo nuo 3 žurnalų 1950 metais iki 50 žurnalų 1978 metais (žiūr. Bourdieu 1991).

1986 metais Howardas Beckeris paskelbė straipsnį „Kas nutiko sociologijai?“, kuriame aprašė, kaip dirbtinai hierarchizuotą sociologijos sistemą ėmė keisti iš vieno centro nebekontroliuojama, fragmentuota ir diversifikuota policentrinė sociologija. Kartu sparčiai augo ne tik sociologijos studentų skaičius,

bet ir studentų įvairovė jų socialinės, etninės ir pan. kilmės atžvilgiais (žiūr. Becker 1986). Prasidėjo universitetų socialinio dominavimo kritika, stiprėjo feminizmas, kritinė teorija, marksizmas ir pan. Klasikinės sociologijos tradicijos atstovai paskelbė, kad sociologiją ištiko krizė. Kaip galima spręsti iš P. Bourdieu straipsnio, šis sociologijos raidos algoritmas, pagal kurį pirmiausiai susiformuoja ortodoksinis sociologijos mokslo laukas, o paskui prasideda spartūs morfologiniai sociologijos lauko pokyčiai, susiję su įvairių akademinų anomijų, ortodoksinės sociologijos požiūriu, legitimacija, galėtų būti laikomas tipiniu arba universaliu Vakarų šalių sociologijos laukų archetipu. Jei taip, kaip šis algoritmas galėtų būti pritaikytas sparčiai besiformuojančiam Lietuvos sociologijos laukui, kuriam tik dvidešimt metų ir kuris pradėjo formotis praėjus daugiau nei pusei amžiaus nuo P. Bourdieu straipsnyje aprašytų procesų pradžios?

4. Lietuvos sociologijos lauko analizės gairės

Straipsnyje remiamasi prielaida, kad sociologijos lauko tapsmas ir vystymasis yra įrežtas pačioje sociologijos diskurso logikoje. Formuojantis sociologijai kaip savarankiškai akademinai disciplinai ir sociologų profesinėms veikloms buvo perimtos ne tik idėjos, bet ir akademinio ir profesinės veiklos laukų struktūros principai. Lietuvos sociologijos formavimasis ar transformaciją į demokratiniams kraštams būdingą sociologijos akademinį lauką kreipė tipinis sociologijos lauko tapsmo bei vystymosi archetipas. Taip, kaip italų filosofo G. Vico žodžiais tariant, kie-

kviena tauta savo istorijoje atkartoja universalų amžinos idealios istorijos archetipą, kuris slepiasi visų kalbų prokalbėje, dabar pasakytume, diskurse, taip ir kiekvienos šalies sociologija paklūsta tipiniam sociologijos lauko tapsmo ir raidos algoritmui. Reikalas tik tas, kad Lietuvoje viskas vyko ir vyksta ne tik greičiau, bet ir beveik vienu metu.

Ši prielaida remiasi P. Bourdieu samprotavimais, bandant įveikti, kaip jis pats sakė, *dirbtines antinomijas* tarp to, kas tipiška ir savita, tarp visuotinumų ir unikalumo arba nomotetinės analizės ir idiografinio aprašymo. „Lauko sampratos skatinamas reliacionistinis ir analoginis protavimo būdas leidžia mums užčiuopti atskirybę bendrybėje ir bendrybę atskirybėje, o Prancūzijos atvejį suvokti, pasak Bachelard'o, kaip „konkretų to, kas galima, atvejį“. /.../ [Knyga] *Homo academicus* galima ir reikia suvokti kaip *bet kurio* akademinio lauko tyrimo programą“ (105).

Apibendrinti būtų galima taip. Sociologijos lauko spekuliatyvios analizei svarbūs būtų tokie aspektai: 1) šiuolaikiniam sociologijos laukui būdinga įtampa tarp to, ką M. Burawoy'us ir jo pasekėjai pavadino viešąja sociologija, ir neoklasikinės, labiau tradicinės sociologijos; 2) sociologijos lauke varžosi dvi logikos, kurių viena paklūsta politikos lauko taisyklėms ir operuoja endoksiniais teiginiais; 3) sociologijos lauke rungtyniauja akademinis ir intelektualinis kapitalai; 4) sociologijos genezė apima lūžį, kuomet iš hierarchiškai organizuotos, korporatyvios ir ortodoksinės sociologijos buvo pereita prie fragmentuotos ir diversifikuotos policentrinės sociologijos. Akivaizdu, kad šios analizės schemos elementai yra susiję, tarkim, viešo-

ji sociologija gali būti interpretuojama kaip vienas policentrinės sociologijos epizodų, kita vertus, viešosios sociologijos intencija peržengti akademinės sociologijos ribas gali būti laikoma, prisimenant, ką sakė M. Deflemas, sociologijos politinė redukcija ir pan.

Trumpas asmeninės akademinės karjeros epizodas galėtų iliustruoti Lietuvos sociologijos lauke vykusius pokyčius. Nuo 1999 metų iki šiol tenka dirbti su kaimo bendruomenėmis. Dabar šią veiklą apibūdiniu kaip tyrimą dalyvaujant (plačiau Poviliūnas 2003) ir laikau ją akademinę. Akademinės bendruomenės reakcija tai patvirtina, tačiau taip buvo ne iš karto. Pradėjęs, kaip maniau, edukacinio pobūdžio projektus su kaimo bendruomenių atstovais, dirbau Vilniaus universiteto Socialinės teorijos katedroje ir dėščiau teorinius sociologijos kursus. Savo veiklos pradžioje darbo su kaimo bendruomenėmis su savo akademinę veikla nesiejau, maniau, kad tai nėra akademinė sociologo veikla. Tačiau netrukus požiūris į savo veiklą su kaimo bendruomenėmis ėmė keistis. Edukacinė santykių su kaimo žmonėmis interpretacija darėsi nebepakankama, teko gilintis į kaimo socialinius procesus ir su kaimo bendruomenių atstovais ieškoti būdų, kaip būtų galima mažinti kaimo socialinę atskirtį ir rasti realias galimybes patiems kaimo gyventojams įsitraukti į sprendimų priėmimą, nuo kurių priklauso gyvenimo kaime kokybė. Kaimo bendruomenių atstovams sociologiniais tyrimais grįsta refleksija padėjo koreguoti veiklos tikslus, o akademinę bendruomenei buvo pateikiami ne tik empiriniai kaimo bendruomenių tyrimo rezultatai, bet paties socialinio veiksmo, kuris buvo generuojamas

kartu su kaimo bendruomenės atstovais ir kuris apėmė kaimo bendruomenės padėties tyrimą, analizę. Šiuolaikinėje sociologijoje tokia veikla akademinio požiūriu yra įsitvirtinusi kaip tyrimas dalyvaujant.

Kitas svarbus tyrimo dalyvaujant etapas, kuriame buvo realizuota akademinės bendruomenės ir kaimo bendruomenių atstovų partnerystė, buvo Vilniaus universiteto Sociologijos katedros įgyvendintas projektas „Vilniaus universiteto nenuosekliųjų studijų sistemos pritaikymas ir išplėtimas kaimo plėtros specialistų rengimui“, kuriam teko vadovauti. Projekto metu buvo sukurti nenuosekliųjų studijų sistema, kuri sudarė sąlygas kaimo plėtros organizatorių arba socialinių antreprenierių kvalifikacijos tobulinimui ir profesiniam mobilumui, pritaikant šiuolaikinius socialinių mokslų pasiekimus. Be to, projekto metu buvo pradėta diegti kaimo plėtros organizatoriaus profesiją. Tokios profesijos atsiradimas suteikė aktyviems kaimo bendruomenių atstovams realias profesinio tobulėjimo ir profesinio mobilumo galimybes. Kartu buvo pradėtas kaupti socialinių inovacijų bankas, kuris vis labiau tampa sociologijos laboratorija (Poviliūnas 2009). Projekto metu taip pat buvo pradėtas kurti kaimo plėtros organizatorių tinklas, jungiantis kaime veikiančius socialinius antreprenierius ir kaimo socialinėmis problemomis besidominčius akademinės bendruomenės atstovus, užtikrintas jų bendravimą bei bendradarbiavimą.

Manyčiau, kad ši akademinės veiklos metamorfozė nėra tik asmeninė, ji iš dalies rodo, sociologijos akademinio ir profesinės veiklų laukų transformacijas, kurių metu

radosi galimybės naujoms Lietuvos sociologijos lauko atžvilgiu akademinėms bei profesinėms tapatybėms ir plėtėsi akademinės ir profesinės veiklos ribos, buvo pradėta į sociologijos lauką traukti veiklas, kurios klasikinės ortodoksinės sociologijos požiūriu nebuvo laikoma sociologinėmis. Įvyko tai, ką P. Bourdieu vadino anomijos, klasikinės ortodoksinės sociologijos požiūriu, legitimizavimu. Matyt, panašią istoriją galėtų papasakoti ir bičiulis profesorius Aleksandras Dobryninas, prisimindamas tai, kaip jam habilitacijos procedūros metu sociologų habilitacinėje komisijoje teko ginti savo kriminologinių tyrinėjimų svarumą ir vėliau inicijuoti sociologijos magistro laipsnį suteikiančias daugiadalykines kriminologijos studijas bei steigti Kriminologinių studijų centrą. Spėju, kad panašių motyvų rastume ir kito kolegą, profesorius Marius Povilo Šaulausko, kuris yra ne tik Filosofijos istorijos ir logikos katedros vedėjas, bet ir Informacijos visuomenės studijų centro, įkurto 2000 metais, iniciatorius, pasakojime apie tai, kaip jam sekėsi steigti sociologijos magistro laipsnį teikiančias Informacinės visuomenės studijas.

Taigi per pastarąjį dvidešimtmetį sociologų skaičius sparčiai augo. Šiuo metu 4 universitetų sociologijos bakalaurų programose studijuoja 1252 bakalaurantai, o 19 sociologijos magistrų programose, kurios veikia 6 Lietuvos universitetuose, 312 magistrantų. Tarp siekiančių sociologijos magistro laipsnio yra komunikacijos, istorijos, ekonomikos, viešosios sveikatos ir t.t. bakalaurų.

Deja, AIKOS sistema nepateikia trečiosios studijų pakopos, doktorantūros studentų skaičiaus. Aišku tai, kad jų skaičius irgi

sparčiai auga ir viršija 30. VU sociologijos katedroje yra 18 doktorantų, kurie studijuoja Jungtinėje Socialinių tyrimų instituto ir Vilniaus universiteto sociologijos doktorantūroje. Tarp siekiančių socialinių mokslų daktaro sociologijos srityje yra ne tik sociologijos, bet ir socialinio darbo magistrai. Sociologija iš esmės priglaudė akademinės karjeros siekiančius socialinio darbo absolventus, o bandymai ieškoti socionomo tapatybės baigėsi pilietine su socialiniu darbu susijusios akademinės bendruomenės iniciatyva. Sakyčiau netgi taip, kad formaliai socialinio darbo srityje dirbantys mokslininkai sukūrė institucinius mechanizmus, kaip socialinio darbo magistrus versti sociologijos daktarais. Kitaip tariant, buvę socialinio darbo specialistai pereina habilitacines procedūras, tampa profesoriais ir pradeda valdyti vis didesnę dalį sociologinio lauko reprodukcijos mechanizmų, kurių sėkminga veikla garantuoja sociologijos lauko plėtrą.

Plečiantis sociologijos laukui, augo ir, matyt, dar augs sociologijai skirtų akademinų žurnalų skaičius. Sparčiai gausėjančių sociologų straipsnius skelbia politologijai, edukologijai, viešajai politikai, socialiniam darbui, knygotyrai, žemės ūkio mokslams, ekonomikai skirti žurnalai.

Baigdamas spekuliatyviais samprotavimais ir asmenine patirtimi grįstą straipsnį, kuriame pabandžiau fragmentiškai apžvelgti sociologijos lauko Lietuvoje struktūrą ir raidą, norėčiau pasiūlyti solidesnį sociologijos lauko analizės būdą, kuris sustiprintų sociologijos statusą. Tai galėtų būti sociologijos profesinės veiklos lauko tyrimas, kuris ne tik aprašytų ir išanalizuotų lauką, bet ir

identifikuotų profesinės sociologo tapatybės pokyčius. Tyrimo rezultatai būtų naudingi rengiant bei atnaujinant sociologijos studijų ir kvalifikacijos tobulinimo programas, o aiš-

kesnis sociologo profesinių veiklų žemėlapis padėtų integruojantis į sociologijos profesinės veiklos lauką. Tokių tyrimą inicijuoti arba jo imtis galėtų Lietuvos sociologų draugija.

LITERATŪRA:

Becker, Howard S. 1986. „What’s Happening to Sociology“ in Howard S. Becker *Doing Things Together*. Evanston: Northwestern University Press.

Bourdieu, Pierre. 1991. „Epilogue: On the Possibility of a Field of World Sociology“ in Pierre Bourdieu and James S. Coleman (eds.). *Social Theory for a Changing Society*. Boulder: Westview Press; New York: Russell Sage Foundation: 373-387.

Bourdieu, Pierre. 1988. *Homo Academicus*. Cambridge: Polity Press.

Bourdieu, Pierre; Wacquant, Löic J. D. 2003. *Įvadas į refleksyviąją sociologiją*. Vilnius: Baltos lankos.

Burawoy, Michael. 2005. 2004 Presidential Address: for Public Sociology. *American Sociological Review*, Vol. 70 (February). 4-28 p.

Deflem, Mathiew. 2005. „Public Sociology, Hot Dogs, Apple Pie, and Chevrolet“, *The Journal of Pub-*

lic and Professional Sociology, Inaugural Issue, <http://www.gsajournal.com/VolumeOneCover.pdf>

Homans George C. 1986. „Fifty Years of Sociology“, *Annual Review of Sociology* 12: xiii-xxx.

Mannheim, Karl. 1955. *Ideology and Utopia: an Introduction to the Sociology of Knowledge*. New York: Harcourt Brace.

Parsons, Talcott. 1968. „Professions“ in D. L. Sills (ed.). *The International Encyclopedia of the Social Sciences*. New York: MacMillan.

Popper, Karl Raimund. 1998. *Atviroji visuomenė ir jos priešai*. Vilnius: Pradai.

Poviliūnas, Arūnas (sud.) 2009. *Socialinės inovacijos kaimo plėtrai*. Vilnius: Arx Baltica.

Poviliūnas, Arūnas. 2003. „Tyrimas dalyvaujant kaip socialinių inovacijų technologija“, *Sociologija: Mintis ir veiksmas* 1: 42-49.

ABSTRACT

PUBLIC SOCIOLOGY IN LITHUANIA: PRO ET CONTRA

Twenty years of the development of sociology after the reestablishment of independence in Lithuania was intensive: the growth of academic field was followed by formation and proliferation of professional identities and the expansion of the professional activities of sociologists. The article on the basis of (1) critical evaluation of the project of public sociology, (2) P. Bourdieu field theory and (3) the experience of the project of the education of the social entrepreneurs aims to discuss the changes of the limits of sociological field and transformations of sociological *habitus*. The article also discusses the research project of the field of the professional activities of sociologists.

Gauta: 2009 11 30

Pateikta spaudai: 2009 12 09

Sociologijos katedra,
Filosofijos fakultetas
Vilniaus universitetas,
Universiteto 9/1; LT-01513 Vilnius
arunas.poviliunas@fsf.vu.lt